

во справедливе ставлення до жінок і чоловіків, гарантоване законом [9, с.118–119, 306]. Тому, на нашу думку, в ст.79 КК мова повинна йти про звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до семи років, але й чоловіків, які виховують дітей такого ж віку за відсутності їх матері.

Підводячи підсумки викладеному, зазначимо, що послідовна реалізація принципу рівності фізичних осіб перед законом у кримінальному праві вимагає належного врахування соціостатевих та інших природних відмінностей між суб'єктами. Тому відповідні положення повинні знаходити адекватне відображення в національному кримінальному законодавстві. Однак, цей принцип не може виправдовувати існування в ньому тих суперечливих з точки зору інших провідних засад кримінального права положень, що існують сьогодні в інститутах покарання, його призначення та звільнення від нього.

Список літератури: 1. Келина С.Г., Кудрявцев В.Н. Принципы советского уголовного права. М., 1988. 2. Гацелюк В.А. Реализация принципов уголовного права Украины: проблемы и перспективы. Луганск, 2003. 3. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / Відп. ред. Т.М. Мельник. К., 2001. 4. Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.92 р. // ВВР України. 1992. № 27. 5. Мальцев В. В. Принципы уголовного права и их реализация в правоприменительной деятельности. СПб., 2004. 6. Антипов В.В. Щодо обставин, які виключають можливість застосування певних видів покарань, в аспекті принципу справедливості//Актуальні проблеми кримінального судочинства в Україні: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк, 21 листопада 2003 р. Донецьк, 2003. 7. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. К., 2004. 8. Левченко К.Б. Гендерна рівність: філософсько-правовий аналіз. Х., 2003. 9. Левченко К.Б. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління. Х., 2003.

Надійшла до редколегії 11.01.06

В.Г. Кундеус

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ОЗНАКА ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Серед найнебезпечніших злочинів, що ставлять під загрозу громадську безпеку, особливе місце посідає терористичний акт. Він створює загальну небезпеку, може заподіювати або заподіює значну чи тяжку шкоду життю і здоров'ю зовсім не винним людям, власності, довкіллю, нормальному функціонуванню органів влади, підприємств, установ чи організацій, характеризується використанням зброї, жорстокістю, насильством, здатний дестабілізувати соціально-політичну обстановку у суспільстві чи в окремих регіонах, дезорганізувати роботу органів влади, викликати у населення паніку, шок, почуття напрути, незахищеності і

громадського неспокою, тривоги і занепокоєння, посяяти страх і безпорадність тощо [1, с.718–719]. І хоча в Україні «терористичного буму», на щастя, не спостерігається, існує реальна загроза тероризму, оскільки є чинники для виникнення терористичних проявів, які обумовлені економічними та соціальними негараздами у суспільстві. Також геополітичне положення України сприяє тому, що члени іноземних та міжнародних терористичних організацій намагаються використовувати її територію для забезпечення своєї діяльності [2, с.4–5].

Певні аспекти тероризму та злочинів терористичної спрямованості досліджують у своїх працях В.О. Глушков, В.П. Ємельянов, М.П. Кіреєв, В.С. Комісаров, В.В. Крутов, В.А. Ліпкан, С.М. Мохончук, В.П. Ревін, М.В. Семикін, О.Ф. Шишов та інші вчені. Проте ці вчені розглядають проблему або з позиції боротьби з організованою злочинністю, або з позиції протидії тероризму, але при цьому замало уваги приділяють розгляду тероризму з кримінально-правових позицій. У зв'язку з цим у теорії й практиці боротьби із тероризмом неминуче виникають питання про те, що розуміти у терористичному акті під категоріями «небезпека для життя чи здоров'я людини», «заподіяння значної майнової шкоди», який зміст слід вкладати в цьому випадку в поняття «створення небезпеки», що означає тут термін «інші тяжкі наслідки» і в якій мірі це узгоджується із загальною системою кримінального законодавства України.

З огляду на сказане, у цій статті зробимо спробу визначити характер та зміст суспільно небезпечних наслідків як об'єктивної ознаки терористичного акту.

Законодавство України передбачає відповідальність за вчинення терористичного акту у ст.258 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Відповідно до положень цієї норми, терористичний акт – це застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [3].

Аналіз об'єктивної сторони цього складу злочину дозволяє прийти до висновку, що за своєю конструкцією він є матеріальним.

Тобто це такий злочин, для об'єктивної сторони якого закон (диспозиція статті КК) вимагає встановлення не тільки діяння (дії або бездіяльності), але і настання суспільно небезпечних наслідків [4, с.118]. У кримінальному праві під суспільно небезпечними наслідками розуміють шкоду (збиток), що заподіюється суспільним відношенням, охоронюваним кримінальним законом, або як реальну небезпеку (загрозу) заподіяння такої шкоди [4, с.116]. Суспільно небезпечні наслідки, залежно від ступеня реалізації, поділяють на: наслідки у вигляді реальної шкоди та на наслідки у вигляді створення небезпеки (загрози) завдання шкоди [5, с.237].

Виходячи із положень диспозиції ст.258 КК, можна зробити висновок, що суспільно небезпечними наслідками (у вигляді створення небезпеки (загрози) завдання шкоди) об'єктивної сторони терористичного акту є створення небезпеки для життя чи здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Але в даному випадку у кримінальному законі застосовуються оціночні терміни і поняття, з'ясування обсягу і змісту яких вимагає уточнення і конкретизації.

Об'єктивна сторона терористичного акту передбачає як суспільно небезпечний наслідок створення небезпеки: для життя чи здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди, настання інших тяжких наслідків. Розглянемо обсяг зазначених категорії та з'ясуємо їх зміст:

Перш за все, слід зазначити, що терористичний акт спричиняє або ставить під загрозу спричинення шкоди громадській безпеці України, яка є необхідною умовою захисту інтересів людини і громадянина, суспільства і держави. Тобто, за своєю сутністю терористичний акт породжує громадський неспокій, стурбованість у надійній охороні спільноти, викликає відчуття незахищеності, страху за життя і майно тощо. Тому під створювання небезпеки при вчиненні терористичного акту слід розуміти такі зміни у навколишньому світі, коли виникає реальна загроза заподіяння реальної фізичної, майнової, соціальної, організаційної, політичної та моральної шкоди. Така небезпека для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної матеріальної шкоди чи настання інших тяжких наслідків – це реальна можливість, висока, максимальна вірогідність настання цих наслідків. Вона дорівнює або наближається до неминучості, призвела б до настання інших тяжких наслідків, якби її не було зупинено, усунено [6, с.719]. І безумовно, що реальність такої небезпеки повинна визначатися з урахуванням: місця, часу вчинення терористичного акту, наявності кількості людей чи матеріальних цінностей, наявності та властивості використовуваних знарядь, їх потужності та вражаючих властивостей тощо.

Створювання небезпеки для життя чи здоров'я людини – це такі зміни у навколишньому світі, коли виникає реальна загроза заподіяння дійсної шкоди життю (настання смерті, загибелі) чи здоров'ю (спричинення тяжкого тілесного ушкодження, тілесного ушкодження середньої тяжкості, легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності) особи потерпілого. Це, насамперед такі дії: підпал або зруйнування приміщення, де знаходяться люди, вчинення затоплень, обвалів, пошкодження об'єктів життєзабезпечення, застосування отруйних речовин, поширення епідемій тощо, які спричинили виникнення реальної загрози заподіяння шкоди життю чи здоров'ю людини.

Створювання небезпеки заподіяння значної майнової шкоди – це такі зміни у навколишньому світі, коли виникає реальна загроза заподіяння дійсної майнової шкоди державі, підприємствам, організаціям та установам незалежно від форм власності, громадянам. Зокрема, це може виражатися у реальній можливості пошкодження або знищення майна, руйнування будівель або споруд тощо. Поняття «значна майнова шкода» – ознака оціночна. Вирішення питання про те, чи є заподіяна шкода значною, повинно вирішуватися у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи: вартості майна, обсягу та кількості предметів, матеріального становища потерпілого тощо.

Створення небезпеки настання інших тяжких наслідків від терористичного акту – це такі зміни у навколишньому світі, коли виникає реальна загроза настання тяжких наслідків, насамперед, національній безпеці України, життю, здоров'ю, свободи, честі особи, виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, власності, господарської діяльності, екологічної безпеки, громадської безпеки, експлуатації транспорту, громадського порядку тощо. Розглянемо сутність цих наслідків.

- *Настання інших тяжких наслідків у сфері національної безпеки України.* Це, насамперед, шкода політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, інформаційній, науково-технологічній безпеці України: зміна чи повалення конституційного ладу, зміни території України, захоплення державної влади, зниження обороноздатності України, розрив чи погіршення дипломатичних стосунків з іншою державою, тяжкі наслідки, що суттєво ускладнюють відносини з іншими державами та підривають авторитет держави або окремих її органів, розпалювання національної чи релігійної ворожнечі, масове отруєння або знищення людей, поширення епідемій, епізоотій та епітафій, знищення будівель, споруд та інших об'єктів, які мають важливе на-

родногосподарське або оборонне значення, від діяльності яких залежить життєдіяльність певних регіонів, функціонування певних галузей економіки тощо.

- Настання інших тяжких наслідків для життя, здоров'я, свободи та честі особи. Зокрема, це: смерть однієї або більше осіб, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній або декільком особам, захоплення заручників, викрадення людини або позбавлення її волі способом, небезпечним для життя та здоров'я потерпілого тощо.
- Настання інших тяжких наслідків у сфері виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Зокрема, це: порушення конституційного права на рівність громадян перед законом, пошкодження або знищення релігійних споруд чи культових споруд, осквернення релігійних святинь тощо.
- Настання інших тяжких наслідків у сфері власності. Зокрема, завдання матеріальної шкоди у значних, великих або особливо великих розмірах тощо.
- Настання інших тяжких наслідків у сфері господарської діяльності. Зокрема, це: припинення господарської діяльності або банкрутство підприємства, вимушене звільнення з роботи багатьох людей, великі матеріальні збитки тощо.
- Настання інших тяжких наслідків у сфері екологічної безпеки. Зокрема, це може бути: заподіяння шкоди тваринному і рослинному світові, довкіллю шляхом радіоактивного забруднення, екологічного забруднення або псування земель, атмосферного повітря, моря, поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних і лікувальних вод, або виснаження водних джерел, лісових масивів, поширення заразливих хвороб (епізоотії, епіфітотії), масове отруєння, загибель риби, дичини тощо.
- Настання інших тяжких наслідків у сферах громадської безпеки. Зокрема, це: залякування населення або соціальних груп, створення обстановки, що ускладнює нормальне функціонування зв'язку, транспорту, забезпечення людей житлом, засобами до існування (продуктами харчування, водою, теплом тощо), зруйнування підприємств, які самі по собі є фактором небезпеки (хімічні, біологічні), тощо.
- Настання інших тяжких наслідків у сфері експлуатації транспорту. Зокрема, це: настання залізничних, водно-транспортних або авіаційних аварій чи катастроф, пошкодження або знищення шляхів сполучення і

транспортних засобів, об'єктів магістральних нафто-, газо- та нафтопродуктопроводів, блокування транспортних комунікацій, відключення енергопостачання тощо.

- Настання інших тяжких наслідків у сфері громадського порядку. Зокрема, дії, що потягли за собою групові дії, які порушують громадський порядок, масові заворушення, знищення пам'яток історії або культури тощо.
- Інші тяжкі наслідки. Безумовно, поняття «інші тяжкі наслідки» – оціночна категорія. Відповідно до положень ст.258 КК цією категорію, як тяжкими наслідками терористичного акту, слід охоплювати: поширення епідемічних та інших заразних захворювань, розголошення державної таємниці, захоплення державних або громадських будівель чи споруд або перешкоджання роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, знищення документів, комп'ютерної інформації або її носіїв, порушення роботи комп'ютерних мереж, звільнення арештованого чи засудженого, провокація війни або ускладнення міжнародних стосунків, екоцид тощо. Взагалі, питання про те, чи є наслідки тяжкими, повинно вирішуватися у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи.

Висловимо переконання, що від встановлення і точного визначення обсягу настання суспільно небезпечних наслідків від терористичного акту безпосередньо залежить діяльність правоохоронних органів по боротьбі з цим злочинним явищем.

Список літератури: 1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. За заг. ред.. В.В.Сташиса, В.Я. Тація. К., 2004. 2. Семикін М.В. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2004. 3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341–14 // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст.131. 4. Кримінальне право України: Загальна частина. За ред. проф. М.І.Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я.Тація. К., 2002. 5. Курс уголовного права. Общая часть. Т.1: Учение о преступлении / Под. ред. Н.Ф.Кузнецовой, И.М.Тяжковой. М., 2002. 6. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я.Тація. К., 2004.

Надійшла до редколегії 12.01.06

М.М. КЛЮЄВ

ФУНКЦІОНАЛЬНА ТА ПРОЦЕДУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОГРАМУВАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства, який безпосередньо пов'язаний з процесами широких перетворень у всіх сферах соціальної практики, головним напрямком діяльності